

Masarykova Univerzita v Brně
Ekonomicko-správní fakulta

Seminární práce z předmětu

Právo mezinárodního obchodu

Téma : Dokumenty v mezinárodním obchodním styku –
popis a typologie

Vypracovala : Andrea Leščíšínová 76288

Dne : 29.11.2005

Osnova

1. Úvod
2. Rozdělení dokumentů podle charakteru
 - 2.1. Dokumenty dispoziční
 - 2.2. Dokumenty legitimační
3. Rozdělení dokumentů podle funkce
 - 3.1 Dokumenty inkasní
 - 3.2 Dokumenty dopravní
 - 3.3 Dokumenty podpůrné
4. Jednotlivé druhy dokumentů
 - 4.1. Dopravní dokumenty
 - 4.1.1. námořní konosament
 - 4.1.2. námořní nákladní list
 - 4.1.3. konosament
 - 4.1.4. multimodální dopravní dokument
 - 4.1.5. letecký nákladní list
 - 4.1.6. silniční nákladní list
 - 4.1.7. železniční nákladní list
 - 4.1.8. říční náložný / nákladní list
 - 4.1.9. zasilatelské dokumenty
 - 4.1.10. kurýrní a poštovní dokumenty
 - 4.2. Obchodní dokumenty
 - 4.2.1. obchodní faktura
 - 4.2.2. certifikát o kvalitě
 - 4.2.3. inspekční certifikát
 - 4.2.4. balicí list
 - 4.2.5. vážní list
 - 4.2.6. certifikát o původu
 - 4.2.7. zdravotní a jiná osvědčení
 - 4.2.8. předávací protokol
 - 4.3. Finanční dokumenty
 - 4.3.1. směnka
 - 4.4. Pojistné dokumenty
 - 4.4.1 pojistka
 - 4.4.2 hromadná pojistka
5. Použitá literatura

1.Úvod

V zahraničním platebním styku rozeznáváme čtyři hlavní platební metody, tedy způsoby zaplacení kupní ceny vzhledem k okamžiku předání zboží od exportéra k importérovi. Mezi tyto metody patří : platba předem, placení po dodání zboží, dokumentární platby a .placení proti zboží .

Kompromisem mezi zájmy exportéra a importéra je „placení proti zboží“. Pokud mezi nimi existuje nedůvěra, budou hledat řešení, které ponechá exportérovi kontrolu nad zbožím až do okamžiku zaplacení. Způsobem, který by zabezpečil toto „placení proti zboží“, by byla platba v hotovosti proti převzetí příslušného zboží. V praxi se takto nepostupuje, byl vyvinut způsob zaplacení proti dokumentům, které toto zboží představují.

V mé seminární práci se budu důkladněji zabývat dokumentárními platbami. Dokumenty hrají v mezinárodním platebním styku klíčovou roli, protože vždy se platí pouze proti dokumentům. Platba se uskuteční až v okamžiku, kdy exportér předloží bance dokumenty požadované v platební podmínce. Tyto dokumentární platby mohou zabezpečit, aby si exportér udržel prostřednictvím dokumentů kontrolu nad zbožím až do jeho zaplacení. V praxi záleží na tom, jaké dokumenty jsou předkládány, jak jsou vystaveny i na dalších podmínkách.

V praxi můžeme dokumenty dělit podle charakteru, čili podle oprávnění vyplývajícího z držení těchto dokumentů, a podle funkce.

2. Rozdělení dokumentů podle charakteru

2.1. Dokumenty dispoziční

Dispoziční dokument představuje zboží v něm uvedené, tedy ten, kdo je oprávněným majitelem tohoto dokumentu, má právo disponovat se zbožím. Lze je převádět podobně jako cenné papíry. Vystaveny mohou být na řad, na jméno nebo na doručitele (majitele). Nejčastěji jsou tyto dokumenty vystaveny na řad, tj. v obchodovatelné formě, může být převeden na nového majitele pouhým indosamentem na rubu dokumentu a předáním, čímž bude převedeno i dispoziční právo ke zboží. Pokud je dokument vystaven na doručitele, pak je převod dispozičního práva ke zboží ještě snadnější – stačí předání tohoto dokumentu novému majiteli. Dokument vystavený na doručitele se ale v praxi vyskytuje jen zřídka, z důvodů možnosti zneužití neoprávněným majitelem dokumentu. Dokumenty vystavené na jméno lze převádět běžnou cesí, nikoliv indosamentem.

Mezi dispoziční dokumenty patří zejména :

- námořní konosament
- multimodální přepravní dokumenty
- říční náložný list
- skladištní list
- vydací list

2.2 Dokumenty legitimační

Pomocí těchto dokumentů se prokazuje splnění určité povinnosti, např. odeslání zboží, provedení prohlídky zboží atd. Často bývají přílohou žádosti o proplacení akreditivní částky. Držitel těchto dokumentů se také jimi může prokázat přepravci jako osoba oprávněná činit právní úkony spojené s přepravní smlouvou, např. Reklamace ztracené zásilky atd. Tyto dokumenty nelze převádět rubopisem na třetí osoby. Zboží je obvykle vydáno příjemci po ověření jeho totožnosti.

Patří sem :

- silniční nákladní list
- druhopis železničního nákladního listu
- letecký nákladní list
- potvrzení speditéra

3. Rozdělení dokumentů podle funkce

3.1 Dokumenty inkasní

Tyto dokumenty nepředstavují přímo zboží v nich uvedené, ale představují právo majitele dokumentu na vydání tohoto zboží. V praxi jsou tyto dokumenty exportérem vydány třetí osobě pověřené provést inkaso smluvní ceny a ta je importérovi předá až po zaplacení. Po jejich převzetí je importér oprávněn zboží převzít.

3.2 Dokumenty dopravní

Také se dají převádět.

3.3 Dokumenty podpůrné

Mezi nejvýznamnější podpůrné dokumenty řadíme zejména pojišťovací dokumenty, osvědčení o původu (většinou je požadováno, aby bylo vystaveno Hospodářskou komorou ČR), balící listy, vážní listy, inspekční certifikáty vystavené inspekčními agenturami, veterinární osvědčení, fytopatologické osvědčení pro rostliny. Jedním z nejdůležitějších dokladů bývá obvykle faktura.

4. Jednotlivé druhy dokumentů

4.1. Dopravní dokumenty

- námořní konosament
- námořní nákladní list
- konosament
- multimodální dopravní dokument
- letecký nákladní list
- silniční nákladní list
- železniční nákladní list
- říční náložný/nákladní list
- zasilatelské dokumenty
- kurýrní a poštovní dokumenty

4.1.1. Námořní konosament

slouží jako

- a) doklad o převzetí zboží k přepravě
- b) doklad o smlouvě o přepravě
- c) dispoziční dokument

Jedná se o dokument, který vystavuje dopravce nebo jeho zmocněnec. Potvrzuje jím převzetí zboží k dopravě a zavazuje se vydat toto zboží v přístavu určení oprávněnému majiteli konosamentu po předložení tohoto dokumentu.

Konosament je dispozičním dokumentem, cenným papírem, který představuje zboží v něm uvedené. Oprávněný majitel tohoto konosamentu může se zbožím volně disponovat. Jedná se o převoditelný cenný papír, čili je možné převést dispoziční právo na jinou osobu prostřednictvím samotného dokumentu (rubopisem). Aby byl převoditelný, musí být vystaven na řad nebo na doručitele. Pokud je konosament vystaven na jméno, dispoziční právo ke zboží převoditelné rubopisem není, lze jej však převést cesí.

Doprovce se zavazuje vydat zboží pouze proti předložení tohoto dokumentu v přístavu určení jeho oprávněnému majiteli, tomu, kdo je z tohoto dokumentu oprávněný.

4.1.2. Neobchodovatelný námořní nákladní list.

Slouží jako :

- a) doklad o převzetí zboží k dopravě
- b) doklad o smlouvě o přepravě

Tento dokument slouží k podobnému účelu jako námořní konosament, na rozdíl od konosamentu však není dispozičním dokumentem. Je nepřevoditelný. Dopravce má povinnost vydat zboží příjemci zásilky uvedenému v námořním nákladním listu bez předložení tohoto dokumentu, pouze proti prokázání totožnosti. Tento dokument tedy není cenným papírem, ale pouze dokumentem legitimačním. Je vždy vystaven na jméno.

4.1.3. Konosament vystavený podle smlouvy o nájmu nebo provozu lodí

Tento konosament : a) je dokladem o převzetí zboží k přepravě
b) bývá dispozičním dokumentem

Velký objem mezinárodní námořní dopravy se provádí na pronajatých lodích. Většinou se jedná o dopravu hromadného zboží, jako je například ropa, dřevo nebo průmyslová hnojiva. Jde tedy o zboží ve velkých objemech, proto vyžaduje speciální zacházení.

V praxi rozeznáváme dva druhy tohoto konosamentu (charter party):

- a) jako smlouva, kterou se majitel lodí zavazuje objednavateli dát k jeho dispozici loď pro dopravu zboží z přístavu do jiného přístavu (*trip charter*) nebo na určitou dobu (*time charter*). Majitel lodí poskytuje loď i posádku. U nás tuto problematiku řeší obchodní zákoník „Smlouva o provozu dopravního prostředku“.
- b) majitel loď pronajímá, posádku i náklad obstarává nájemce. Tomuto druhu se říká *demise* nebo také *bareboat*.

4.1.4. Multimodální dopravní dokument

slouží jako : a) doklad o převzetí zboží k přepravě
b) doklad o smlouvě o přepravě
c) může být dispozičním dokumentem

Multimodální neboli také kombinovaná doprava zahrnuje nejméně dva druhy klasické dopravy, například námořní a silniční. Nejdříve vznikl tzv. Kombinovaný konosament, který zahrnoval námořní a silniční dopravu, a to buď silniční dopravu z přístavu exportéra do přístavu nalodění a dále pak po moři do přístavu určení, nebo námořní dopravu z přístavu nalodění do přístavu určení a následně silniční dopravu do místa určení ve vnitrozemí importéra.

Tento kombinovaný konosament vystavuje dopravce, který zajišťuje celou multimodální dopravu a je za její průběh smluvně zodpovědný odesilateli, i když většinou alespoň některou její část zabezpečuje u jiného dopravce.

S postupem rozvoje kontejnerové dopravy byly vytvořeny i další multimodální dokumenty, které zahrnují například dopravu námořní a leteckou, leteckou a silniční, silniční a železniční, námořní a železniční atd.

Všem těmto dokumentům se říká multimodální dopravní dokumenty. Zahrnují dopravu na bázi „ze závodu do závodu“, zajištěnou jedním multimodálním dopravcem.

4.1.5. Letecký nákladní list

Slouží jako: a) doklad o převzetí zboží k přepravě
b) doklad o uzavření smlouvy o přepravě

Tento dokument doprovází zásilku zboží během mezinárodní letecké dopravy. Je to neobchodovatelný legitimační dokument, nemůže být tedy vystaven na řad, ale vždy pouze na jméno příjemce zboží, který je po dojití zásilky na letiště určení dopravcem vyzván k odběru zboží.

Vystavuje se většinou ve třech originálech, kdy první je určen pro dopravce, druhý pro příjemce zásilky a třetí pro odesilatele zboží, a dále v devíti kopiích určených pro další dopravce atd.

4.1.6. Silniční nákladní list

slouží jako: a) doklad o převzetí zboží k přepravě
b) doklad o uzavření smlouvy o přepravě

Tento dopravní dokument je vystavován pro silniční dopravu, prováděnou nákladními automobily. Používá se v případech, kdy nákladní automobil je naloděn na trajekt a po přistání opět pokračuje po silnici. Nejedná se tedy o multimodální dopravu, doprava je pouze kryta tímto silničním dokumentem.

Silniční nákladní list je neobchodovatelný legitimační dopravní dokument, proto může být vystaven pouze na jméno, většinou na jméno příjemce.

V mezinárodní kontinentální dopravě se používá silniční nákladní list vystavený podle mezinárodní úmluvy CMR (Contract for the International Carriage of goods). Vystavuje se většinou ve třech vyhotoveních, kdy první je určen pro odesílatele zboží, další provází zásilku a třetí je určen pro dopravce.

4.1.7. Železniční nákladní list

slouží jako: a) doklad o převzetí zboží k přepravě
b) doklad o uzavření smlouvy o přepravě

Je to dokument o uzavření smlouvy v železniční nákladní dopravě a o příslušných přepravních podmínkách. Odesílatel zboží předává v železniční stanici zásilku zboží a zároveň tento nákladní list. Železnice razítkem potvrdí převzetí zboží, což představuje uzavření smlouvy o železniční přepravě.

Tento dokument je neobchodovatelný legitimační dopravní dokument, může být vystaven jen na jméno, většinou na jméno importéra, který obdrží zboží ve stanici určení.

V mezinárodní železniční dopravě se používá železniční nákladní list, vystavený podle Mezinárodní úmluvy pro přepravu zboží po železnici (CIM).

4.1.8. Říční náložný/nákladní list

Ve vnitrozemské vodní dopravě se používají dva druhy dopravních dokumentů: náložný list a nákladní list. Rozdíl mezi nimi odpovídá rozdílu mezi námořním konosamentem a námořním nákladním listem. Náložný list je tedy dispozičním obchodovatelným dokumentem se stejnými pravidly vystavování a převodu jako u námořního konosamentu. Nákladní list pro říční dopravu je naopak dokumentem pouze legitimačním.

Náložný list je dispozičním dokumentem, vystavený buď na řad, na doručitele nebo na jméno příjemce. V Evropě jsou nejvýznamnější vnitrozemské vodní cesty Rýn, Labe a Dunaj.

Nákladní list se v praxi používá častěji, a to tehdy, pokud není požadováno vystavení náložného listu. Oba dva dokumenty jsou bankami kontrolovány podle stejných kritérií.

4.1.9. Dokumenty vystavené zasilateli

Tyto dokumenty nejsou dopravními dokumenty v pravém slova smyslu, pokud nejsou vystaveny zasilatelem jako dopravcem, operátorem multimodální dopravy. Banky je tedy nepřijmou, ledaže akreditiv výslovně stanoví jinak.

Zasilatel sám dopravu neprovádí, ale pouze ji obstarává u dopravců či multimodálních operátorů. Výhoda zajištění dopravy zboží prostřednictvím zasilatele je především v tom, že zasilatelé zboží shromažďují od mnoha odesílatelů, využívají tedy nižší sazby pro větší náklad, vybírají nejvhodnější dopravní cestu a dopravní prostředek, organizují sběrnou službu a provádějí i jiné služby.

Nejčastěji se zasilatelské dokumenty týkají silniční a multimodální dopravy. Používají se dva základní druhy zasilatelských dokumentů – zasilatelské potvrzení o převzetí zboží FCR (forward's certificate of receipt) a zasilatelské potvrzení o neodvolatelném odeslání zboží FCT (forward's certificate of transport). FCR vystavuje zasilatel po převzetí zboží od odesílatele, kdežto FCT až po zajištění přepravní smlouvy a skutečném odeslání zboží.

4.1.10. Kurýrní a poštovní stvrzenky

Kurýrní stvrzenka je potvrzení převzetí zboží k doručení vystavené kurýrem nebo spěšnou doručovací službou.

Poštovní stvrzenka nebo poštovní podací lístek je potvrzení o odeslání zboží vystavené poštou. Obsahuje jméno, adresu odesílajícího a příjemce, také číslo podacího lístku.

Tyto dokumenty jsou považovány za dopravní dokumenty, mají legitimační charakter. Mohou být adresovány na banku vystavující akreditiv, která se takto může zajistit proti riziku nezaplacení ze strany příjemce k otevření akreditivu – importéra.

Jedná se o „čistý dokument“- neuvádí žádnou doložku nebo poznámku výslovně upozorňující na vadný stav zboží nebo balení.

-

4.2. Obchodní dokumenty

- obchodní faktura
- certifikát o kvalitě
- inspekční certifikát
- balicí list
- vážní list
- certifikát o původu
- EUR.1
- zdravotní a jiná osvědčení
- Certifikát beneficianta
- Předávací protokol

4.2.1. Obchodní faktura

Požadavky na formu i obsah tohoto dokumentu se mohou v různých zemích lišit, ale základní náležitosti jsou velmi podobné. Obecně plní obchodní faktura tyto funkce :

- popisuje odeslané nebo dodané zboží
- deklaruje cenu zboží
- slouží jako žádost o zaplacení
- slouží jako daňový doklad
- slouží jako záznam o provedené obchodní transakci

V některých zemích je pro celní jednání požadována konzulární faktura, která se často vystavuje ne úředním tiskopise v předepsaném počtu vyhotovení a musí být ověřena konzulárním oddělením zastupitelského úřadu nebo konzulátem dovozní země.

Celní faktura slouží jako doklad k celnímu projednání dováženého zboží. Obsahuje řadu prohlášení například o ceně, množství, původu. Většinou se vyhotovuje na tiskopisech obchodní komory, někdy se požaduje i potvrzení vydané obchodní komorou – to by měl uvádět akreditiv.

4.2.2. Certifikát o kvalitě

Tento dokument potvrzuje, že kvalita fakturovaného zboží odpovídá určitým požadavkům na kvalitu a příslušným normám. Většinou bývá vystaven samotným exportérem nebo nějakou renomovanou inspekční institucí. Je jedním z dokumentů osvědčujících, že exportér splnil své závazky co do kvality, plynoucí z obchodní smlouvy.

Certifikát o kvalitě, pokud není v akreditivu uvedeno jinak, může být vystaven kýmkoli, i beneficentem akreditivu.

4.2.3. Inspekční certifikát

Většinou se jedná o tzv. Preshipment inspection certificate, čili certifikát, který potvrzuje provedení inspekce zboží podle standardních pravidel těsně před jeho odesláním. Většinou potvrzuje odpovídající kvalitu, kvantitu, balení a cenu zboží. Jeho předložení je požadováno v rámci kontrolních dovozních systémů mnoha zemí rozvojového světa z důvodů racionálního hospodaření s omezenými devizovými zdroji země. Často je provedení inspekce před odesláním zboží – tzv. superkontroly a následné předložení tohoto dokumentu požadováno importérem, aby měl jistotu, že zboží odpovídá příslušným normám nebo kontraktu.

4.2.4. Balicí list

Tento dokument se vystavuje za účelem zajištění snadného přehledu obsahu jednotlivých balení, popisu počtu kusů, značek a druhů zboží, váhy i míry jednotlivých položek atd. Usnadní to celní orientaci v celním řízení. Informace uvedené v tomto dokumentu vyžaduje také i importér pro usnadnění rozbalování zboží.

Balicí list, pokud není uvedeno v akreditivu jinak, může být vystaven i jinou osobou, než je beneficiant akreditivu. Tento dokument, není-li to v akreditivu požadováno, nemusí být výstavcem podepsán.

4.2.5. Vážní list

Tento dokument je dokladem o váze zásilky. Je obvykle vystavován beneficiantem akreditivu a je jedním z dokumentů, které osvědčují, že exportér splnil co do váhy své závazky plynoucí z obchodní smlouvy. Akreditiv by měl uvést, kdo má vážní list vystavit.

Pokud akreditiv požaduje předložení vážního certifikátu, tak tento dokument musí být podepsán a měl by být i datován.

4.2.6. Certifikát o původu

Jedná se o prohlášení, že uvedené zboží má původ v určité zemi. Důvodem jeho požadování je pro importéra většinou získání výhodnějších celních sazeb podle země původu (preferenční cla).

V současné době existují prakticky tři druhy osvědčení o původu podle skupin zemí:

- průvodní osvědčení EUR. 1
- certifikát o původu na formuláři GSP (Generalized Systems of Preferences)
- obecný certifikát o původu zboží Hospodářské komory České republiky

Průvodní osvědčení EUR. 1 (Movement certificate EUR. 1) je formou osvědčení o původu určeného pro celní účely v rámci obchodu přidružených zemí se zeměmi EU. Slouží k prokázání původu zboží v zájmu stanovení preferenčních celních sazeb na dovážené zboží. Osvědčení EUR. 1 se používá pro zboží v hodnotě nad 5 110 eur a musí být vždy potvrzeno celním orgánem vyvážející země.

Certifikát o původu, pokud to v akreditivu není stanoveno jinak, může být vystaven kýmkoli.

Originál obvykle doprovází zásilku zboží a musí být opatřen razítkem celnice. Akreditiv by měl tedy požadovat předložení pouze kopie.

4.2.7. Zdravotní osvědčení

Patří mezi standardně požadované dokumenty pro vývoz nebo dovoz určitých komodit nebo druhů zboží celními orgány pro vpuštění do volného oběhu. Jedná se o různé potraviny – př. masné a mléčné výrobky (zdravotní osvědčení), hospodářská zvířata (veterinární osvědčení), obilniny (fyto-sanitární osvědčení) a další. Většinou je toto osvědčení vystavováno oficiálními místy – státní veterinární správa, fyto-sanitární správa atd.

4.2.8. Předávací protokol

Je-li požadováno předložení tohoto dokumentu, naprosto záleží na specifikaci jeho obsahu v akreditivu. Většinou tento dokument slouží k potvrzení převzetí zboží importérem (příkazem akreditivu) od exportéra (beneficienta akreditivu), často s dodací paritou EXW v prostorách závodu exportéra nebo naopak u importéra v souvislosti s paritou DDU nebo DDP. V akreditivu musí být přesně uvedeno, co má dokument vykazovat. Někdy jsou součástí akreditivu i podpisové vzory osob, které jsou oprávněny podepsat protokol za příkazce.

4.3. Finanční dokumenty

- cizí směnka

4.3.1. Směnka

Akreditiv požaduje předložení směnky ve třech skupinách případů:

- a) pokud je použitelný akceptací směnky
- b) pokud je použitelný negociací směnky
- c) v případě, že je použitelný zaplacením směnky splatné na viděnou

Ve všech případech se jedná o tratu, tedy o směnku cizí. Tato směnka bude vystavena beneficentem akreditivu na vlastní řad. Směnečníkem bude buď jmenovaná, potvrzující nebo vystavující banka podle podmínek akreditivu. Směnka slouží jako požadavek na zaplacení beneficenta akreditivu bance, u které je akreditiv použitelný nebo která je zavázána z akreditivu poskytnout plnění. Směnka musí být vystavena na hodnotu dokumentu. Výjimkou může být případ, kdy beneficent předkládá fakturu na vyšší částku, než je částka povolena akreditivem.

4.4. Pojistné dokumenty

- pojistka
- pojistný certifikát

Pojistné dokumenty slouží jako evidence o uzavřeném pojištění.

4.4.1. Pojistka

Uvádí všechny podmínky a údaje o poskytnutém pojistném krytí, často slouží jako smlouva. Pokud je vystavena na řad, je v mnoha zemích považována za cenný papír, který je možno převést na jiný subjekt indosamentem. Oprávněný vlastník této pojistky může uplatnit pojistné plnění na příslušné pojišťovně.

4.4.2 Hromadná pojistka

Slouží jako rámcová smlouva pro dlouhodobější pojišťování předem neurčeného počtu zásilek. Jsou zde sjednány sazby, pojistné podmínky, rozsah krytí a celkový rámec, do jehož hodnoty bude pojišťovna krýt pojistná rizika.

Jednotlivé zásilky jsou pojištěny na základě jednotlivých pojistných certifikátů nebo deklarácí – pojišťovnou předtištěných formulářů. Odesílatel kopii vystaveného pojistného certifikátu podepíše a zašle ho pojišťovně. Pojistný certifikát nebo deklaráce není tedy pojistnou smlouvou, ve většině případů není možné pouze na jeho základě žádat pojistné plnění, pokud dojde k pojistné události.

5. Použitá literatura

Andrle, P.: Dokumentární akreditiv v praxi. Grada, Praha 2003

Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita v Brně, 2001